
O ANALIZĂ POLITICĂ DE RAOUL ȘORBAN
A POLITICAL ANALYSIS BY RAOUL ȘORBAN

Ioan Opreș*

Abstarct

Art historian and critic, painter, diplomat and professor, Raoul Șorban (4.IX.1912-19.VII.2006) marked the time on which he lived by outstanding contributions. He was a fascinating personality, who by his origin belonged to the Transylvanian aristocracy, while by his cultural and artistic approach he was part of the Romanian elites. During the WWII, undertook a series of diplomatic missions by remaining after August 30, 1944 in the city of Cluj, occupied by the troops of Horthy's regime. From here, as an attentive observer of the political realities, he informed the Romanian Ministry of Foreign Affairs, providing a useful insight on a series of situations and thus offering a proper orientation to the chancellery from Bucharest. Being passionately dedicated to the humanitarian causes and being convinced by the pertinence of his opinions, he supported the democratic forces, especially through the assistance provided to the Transylvanian Jews.

As political observer, he provided the Romanian authorities precise assessments regarding the political, economical and social situation in Hungary, during those years. Such a material is presented by this article, namely a document describing the evolution of the political parties during the Horthy regime in Hungary, noticing their role, scope and approaches. The report is a very keen one, showing a remarkable clarity, resulted from the analytic and realistic spirit of the author, thus depicting a veridical and objective image for the leaders of the Romanian diplomacy at that time. One can consider that by assuming such a risky approach, Raoul Șorban proved to be a remarkable character, the study of his report outlining, once again, the profile of a fine Romanian intellectual, a person who knew very well the situation of his country's neighbours and who was the adept of the peaceful living together, on the same time a man strongly motivated by a fervent patriotism, as well as by a profound humanist education.

Key words: Raoul Șorban, diplomacy, humanitarian causes, political observer, political parties in Hungary (interwar period), diplomatic report

* Cercetător, Centrul Național pentru Cercetare și Documentare în domeniul Muzeologiei "Radu Florescu", M.N.I.R.

Istoric deopotrivă și artist, profesor, estetician și critic de artă, diplomat și analist politic, iată - succint - principalele fațete ale unei personalități care a lăsat importante „urme”, marcând pozitiv cultura celei de-a doua jumătăți a veacului al XX-lea.

Personaj fascinant prin vocația discursului, dotat cu o retorică ce nu putea trece neremarcată, Raoul Șorban aparține aristocrației transilvănene. El este produsul unei educații superioare, rafinate, în cadrul căreia muzica și pictura, dar și lecturile istorice, literare și juridice au ocupat un loc esențial. Prin demersul său artistic ar putea fi încadrat în rândul avangardei, de ale cărei vârfuri a fost de altfel legat. Prin opțiunile sale politice îl regăsim între cei care au militat prin presă și rosturi administrative, pentru idealuri umaniste, fiind apreciat de cercurile intelectuale de stânga¹. Încercând mereu să identifice solidarități și sprijinindu-i pe cei prizonieri, Raoul Șorban s-a iluzionat asupra superiorității ideilor comuniste, ajungând „soldat” în rândurile partidului. Și-a plătit adeziunea fiind pedepsit de cei care nu i-au iertat „educația burgheză”, iar unii dintre liderii comuniști - foști „tovarăși” - nici demersul său democratic în cazul evreilor și nici pe cel de intelectual român. Peste toate însă, cu o mare putere de supraviețuire, a învins, reușind să treacă prin vremuri potrivnice, chiar cu rosturi importante în viața academică și culturală².

Un episod din 1940 - cel mai probabil în lunile octombrie-noiembrie - face obiectul celor de mai jos. Este vorba despre analiza politică pe care, în calitate de observator³ (însărcinat ca atare de guvernul de la București) în Clujul ocupat de autoritățile hortyste, o face la adresa vieții politice din Ungaria.

Materialul discutat a fost sigur înaintat⁴ - desigur și solicitat - la Ministerul Afacerilor Străine, unde Vasile Stoica avea deja misiunea încredințată de Ion Antonescu de a pregăti documentațiile necesare în vederea viitoarelor negocieri de pace.

Analiza în cauză este operată asupra acelor aspecte „care preocupă opinia publică maghiară”, acolo unde părerile ies în evidență, adică la partidele politice⁵. Aprecierile, evaluările și opiniile autorului ne dezvăluie un spirit atent al acestuia în evoluția sa începând de după Primul Război Mondial. Șorban considera corect că ponderea celor șase partide politice (MEP - Partidul Vieții Maghiare, Partidul Independent al Micilor Fermieri, Coaliția Democrată, Partidul Social-Democrat,

¹ Vezi la Ioan Oprîș, *Raoul Șorban - între chemarea artei și opțiunea politică*, în *Istoricii și Securitatea*, II, București, 2006, p. 453-456.

² *Ibidem*, p. 457-465.

³ Despre mandatul său neoficial, explicat prin dificultățile de context politic, vezi în lucrarea noastră, *Vasile Stoica în serviciul României*, București, 2008, p. 335.

⁴ Acesta se regăsește de altfel în A.N.I.C., fond *Vasile Stoica*, dosar I/251, f. 4-19. A fost redactat în limba maghiară, iar traducerea după care vom cita, comentând-o, aparține doamnei dr. Antonia Kelemen, drept care îi aducem, și aici, mulțumiri.

⁵ Cf. materialul citat, *idem*, f. 4.

Partidul cu săgeată și cruce și Partidul Înnoirii Maghiare) era, pe de-o parte redusă datorită condițiilor impuse de legile războiului, iar pe de alta, din acțiunea lor politică lipseau „acele puteri care apără interesele generale ale poporului maghiar din întreaga viață publică maghiară”⁶.

Analizând situația Partidului Vieții Maghiare, autorul sintezei a considerat că politica acestuia, deopotrivă internă cât și externă, „a fost stabilită de interesele economice”⁷, fiind în fapt determinată de dependența economică față de Germania și Italia. Lecturând aprecierile lui Șorban, față de acest partid al marilor latifundiași și capitaliști maghiari, regăsim ca susținători ai acestuia pe Bethlem Istvan și aliatul său, Szegfu Gyula - animatorul revistei de larg impact „Magyar Szembe” -, omul politic care a dominat scena publică ungară până în 1931. Cele petrecute sub guvernele Karolyi Gyula și Gombos Gyula, dezbaterile publice care-au generat Frontul Spiritual și Planul celor 95 de puncte, apoi Frontul din martie (1939) și platforma sa politică formulată în 12 puncte, avatarurile grupărilor politice și convulsiile vieții publice sub guvernarea Imredy, toate sunt puse sub analiza lui Șorban. O suită de măsuri politice, scăderile clasei politice, cedările în fața presiunilor germane, orientarea Ungariei spre Germania, rezultă cu evidență din evaluările sale.

Al doilea partid analizat - cel Independent al Micilor Fermieri -, datorat lui June Gaston, este prezentat ca unul al intereselor majorităților, și ca rezultat al conflictelor din timpul crizei economice. Partid fără rol prea însemnat, chiar secundar, acesta nu pare să conteze - în opinia autorului - pentru viața publică maghiară. Nici Coaliția democratică nu ocupă o poziție mai bună, ba chiar având un rol „neînsemnat în contextul realităților de azi”⁸.

Studiind Partidul „Nylaskeresztes” (săgeata în cruce), Șorban l-a prezentat ca derivat direct al mișcării fasciste, fiind o creație de tipul Partidului, numit de el, al svasticii din Germania. L-a văzut - citindu-l pe Szabo Dezso - ca pe „un grup infantil trădător de țară în spatele unei frazeologii prostești”⁹.

Despre Partidul Social-Democrat, unul vechi și cu tradiție în Ungaria, judecățile lui Șorban îl plasează între instrumentele docile politicilor oficiale („o mică slujbă a lui Bethlen”)¹⁰, aflat în derivă și în descreștere ca importanță. Și din rândurile acestuia s-au găsit căi de sprijin pentru organizațiile fasciste din Ungaria. Caracterizat ca „un fel de leu fără dinți”, PSDU s-a manifestat contradictoriu: „a renunțat la naționalism dar a rămas membru al Internaționalei II”, iar politica dusă de lideri rămâne tributară ideilor sindicalismului britanic¹¹.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, f. 5.

⁸ *Ibidem*, f. 13.

⁹ *Ibidem*, f. 15.

¹⁰ *Ibidem*, f. 16.

¹¹ *Ibidem*, f. 19.

Consistent în aprecieri, realist în a formula judecăți pe seama acestor actori politici, raportul este în fapt o lucidă evaluare asupra scenei politice maghiare. El reprezintă, de asemenea, continuarea unui alt material informativ trimis înainte la București, cu scopul de a informa asupra unor realități care priveau direct spațiul transilvănean aflat sub dominația hortystă. Referirea la Jordáky Ludovic, lider clujean al PSD, confirmă întru totul această supoziție.

Organizând expoziția cu pictorii transilvăneni, Raoul Șorban s-a expus foarte mult în fața autorităților horthyste. Pentru a se proteja s-a hotărât să solicite repatrierea, fiind în joc situația sa, altfel amenințându-l direct cu încorporarea. Pentru a grăbi soluționarea situației, a solicitat - prin consulul general Paul Negulescu - aprobarea de repatriere, implorându-l pe Vasile Stoica să-l ajute¹². În sprijinul cererii sale a invocat referințele pe care le puteau da asupra activității sale prof. univ. dr. Coriolan Tătaru, Vasile Stoica și Alexandru Bădăuță. Atunci nu s-a decis retragerea sa, căci prezența lui la Cluj era deosebit de importantă pentru autoritățile de la București.

Că acestea l-au considerat în serviciul lor, ne-o arată decizia de la 15 decembrie 1944, când Raoul Șorban era reprimat la Ministerul Afacerilor Străine, el dorind să nu fie trecut la propagandă sau la Președinție, cum se va intenționa în vara anului viitor. De 7 luni nu primise însă salariile, ci doar o infimă sumă de 50.000 lei, ceea ce a determinat o insistență rugămintă față de Vasile Stoica. Vorbitor a cinci limbi străine, posesor al licențelor în drept și istorie, Șorban a fost supus - în tot acel timp - unui tratament de presiune din partea lui Teofil Vescan. Poliția l-a arestat și l-a reținut sub alt nume câteva săptămâni. A încercat să se apere, apelând la Tudor Bugnariu și - prin acesta - la Dr. Petru Groza, primul ministru dispunând astfel eliberarea și anchetarea sa¹³.

Cele ce au urmat sunt acum în bună măsură cunoscute, ilustrând frământările și dificultățile politice dintr-o epocă de mare încercare pentru acele generații. Aici noi doar semnalăm un episod din biografia fascinantă a unui intelectual român, ce și-a asumat riscuri și pericole reale, servind idealuri pe care nu le-a dezmințit¹⁴.

Convenit de comun acord cu Vasile Stoica, rolul asumat de Raoul Șorban în Clujul ocupat de autoritățile horthyste a fost de natură să ofere Cabinetului Externelor informații care să-l orienteze în politica față de un ocupant ajuns aliat. În baza raportului pe care l-am comentat (anexat în copie), la București se puteau evalua și decide anumite măsuri diplomatice.

¹² Cf. scrisoare R. Șorban către V. Stoica, Cluj, 7.IV.1942, *idem, loc.cit.*, II/74.

¹³ Pentru detalii vezi în scrisoarea lui R. Șorban către V. Stoica, Cluj, 17.VII.1945, *idem*, II/74, f. 45-46.

¹⁴ Pentru rolul lui Raoul Șorban în Transilvania ocupată de autoritățile horthyste (1940-1944), vezi în lucrarea sa, *Invazie de stafii*, București, 2003, în special pag. 145-153, 168-177, 185-190. De altfel, întreaga lucrare aduce prețioase mărturii pe seama contribuției autorului la cunoașterea unei perioade extrem de tulburi și controversate, rod negativ al negocierilor libertății oamenilor.

ANEXĂ

Dacă dorim să obținem o scurtă privire de ansamblu despre acele aspecte care preocupă opinia publică maghiară, să începem acolo unde părerile ies în evidență, adică la partidele politice. Partidele politice deschise din Ungaria:

1. P - Partidul Vieții Maghiare
2. Partidul Independent al Micilor Fermieri
3. Coaliția Democrată
4. Partidul Social-democrat
5. Partidul cu săgeată și cruce
6. Partidul Înnoirii Maghiare.

Dacă ar fi să analizăm partidele și ponderea lor - reiese un singur lucru, și anume că din ele lipsesc acele puteri care apără interesele generale ale poporului maghiar din întreaga viață publică maghiară. Despre aceasta ne putem face o imagine clara și să înțelegem foarte clar situația dacă aruncăm o privire mai exactă asupra structurii economice a vieții.

52% din populația maghiară se ocupă de agricultură, deci Ungaria este un stat agrar. Societatea agricolă este structurată după cum urmează (cf datelor din 1938 la dispoziția noastră):

- Proprietăți de peste 1.000 holde - 1232
Totalitatea fabricilor/ uzinelor agricole - 0,1%; ponderea întregii suprafețe - 30%
În medie 3.947,1 holde
 - Proprietăți cu sub 5 holde (1.142.294) - 71,5%, respectiv ponderea de 11%
În medie 1,5 holde
- Agricultori fără proprietate sunt în total 2,000,000.

De pe pământul propriu poate să trăiască proprietarul cu peste 5 holde, astfel numărul proletarilor agrari este în jur de 3.000.000, deci se compune din 4,5 milioane de locuitori agrari, 3,7 proletari agrari, adică 83% din locuitorii agrari, 43/ din întregul număr de locuitori ai societății, care câștigă în medie 200-400 P anual.

Dacă mai adăugăm 2.2 milioane de muncitori de la orașe, în total vor fi 6.000.000, adică 2/3 din țară sunt proletari (cf. datelor lui Kovacs Imre).

Pe baza datelor contelui social-democrat Bethlen Istvan din 1922, social-democrații au renunțat la organizarea țăranilor, după care mai târziu acțiunea întărită le-a interzis acest lucru, jandarmii ordinii publice au izolat satul de restul lumii, astfel încât mare parte a locuitorilor agrari nu sunt organizați nici până în ziua de azi și nici un intră în atribuțiile partidului.

La cealaltă parte a locuitorilor există un alt factor foarte interesant care determină poziția de păreri. Exodul ungarilor din ținuturile pierdute s-au pensionat aici și corespunzător ponderii populației Ungaria are cei mai mulți pensionari. Dacă adăugăm și populația ocupată din sistemul administrativ și pe cei din sistemul

de gospodăriile locale orășenești, putem stabili că fiecare al patrulea locuitor se află în dependență față de stat. Dacă ne-am clarificat cu acestea să trecem la componența partidelor.

I. Partidul Vieții Maghiare

Contrarevoluția, în definirea lui Szabo Dezso, domină de 20 de ani viața comunității. De atunci s-a modificat doar formal, dar privit în esență nu sunt modificări. A schimbat denumirea de mai multe ori dar în componență a rămas aceeași. Este partidul deținătorilor de domenii mari și de capital mare. Conducătorul „accentuat” al celor cu domenii mari este Grof Karolyi Gyula și al celor cu capital mare - până recent - Stranyiowsky Sandor. Este un acord perfect din partea ambilor reprezentanți - asupra faptului că sunt accentuat împotriva reformelor. De altfel, sunt despărțiți de o contradicție destul de ascuțită. Cei cu domenii mari sunt în preponderență - ca o consecință a modului de implicare a Austriei, care nu a dat o importanță destul de mare industriei. Ungaria de după război a beneficiat de un sistem propriu de vămuire și cu ajutorul acestuia odată cu sprijinirea cauzelor politicilor naționale industria Ungariei s-a dezvoltat vertiginos. Câteva date ilustrative:

Fabrici	Producția
1918: 1600	P 336 000 000
1926: 3287	P 1 929 000 000 (6 ori)
1930: 3491	P 2 491 000 000
1937: 3902	P 2 952 000 000

(la granița critică, foarte încet, dar în continuă dezvoltare).

Este o istorie separată a dezvoltării industriei Ungariei și totodată caracteristică pentru relațiile sociale faptul că până în:

1929	la 274.140 muncitori	sunt salarii plătite de 459.415.000 P
1937	la 336.884 muncitori	sunt salarii plătite de 443.711.000 P

Adică la un procent cu 24% mai mare de muncitori, s-au plătit salarii cu 4% mai puțin, în industria construcțiilor de mașini în pofida creșterii nivelului de prețuri.

Venitul anual al unui orășean variază între 1.000-1.200 P. În această dezvoltare industrială, în parte marii proprietari iau parte la investiții în sistemul bancar.

Relația conflictuală dintre marile capitaluri și marea industrie a ajuns în conflict ca urmare a crizei din 1929. În Ungaria criza a împovărat mai ales agricultura și a avut ca urmare despărțirea prea mare a „foarfecii agrare”. Agricultorii au vrut ca această mare diferență de preț să dispară prin demolarea sistemului de protecție vamală care era singura posibilitate de supraviețuire a industriei maghiare. Odată cu permanenta amenințare din partea agricultorilor s-a reușit în mare măsură translatarea poverii lor pe umărul industriei. Politica externă a Partidului Vieții Maghiare și a membrilor săi a fost stabilită de interesele economice.

În 1937 - 10% adică 322.938.000 P export din 2.952.431.000 P - produs industrial (datele exacte din 1938 lipsesc).

În recentul an al păcii, în Ungaria exportul a fost de 521.935.000 P. Din aceasta 239 milioane P a fost direcționat către Germania, 44 milioane P către Italia. Cea din urmă, adică de 72% produs agricol, respectiv 238 milioane, a fost direcționată către țările cu valută slabă.

Din cauza rămânerii în urmă a culturii agricole Ungaria nu este competitivă pe piața mondială, față de marile state producătoare cu tehnologie avansată și producție mare.

Preluarea produselor agricole peste prețul mediu mondial s-a realizat doar de către Germania și Italia dar și ei condiționând ca pentru produsele agricole să plătească cu produse industriale. O astfel de dependență economică poartă cu sine și dependența politică. 100% din producția de cereale și mai mult de 50 % din produsele animaliere sunt exportate de deținătorii de domenii mari. Proprietarii mici produc doar pentru nevoile lor personale iar cei mijlocii își plasează produsele doar pe piețele orașelor apropiate. Vrând să reducă relația de dependență față de Germania, Grof Bethlen Istvan - care reprezenta și marea industrie și-a construit mai puternic relația cu Anglia. Dar după căderea sa - la care ne vom mai referi - industria țării a devenit dependentă integral de Germania. Pe planul reformelor ambele direcții sunt de acord să arate câte un mic rezultat în povara celuilalt. Acest lucru este mai evident în cazul industriei mari care a fost împinsă la spate, cu atât mai mult cu cât situația lucrătorilor pământului din cauza neorganizării era fără perspectivă. Categoria de 3 milioane de muncitori agricoli nu erau nici pe departe o categorie de consumatori dar ar putea fi o categorie de consumatori în urma unei reorganizări a țării. Dar pe baza principiului „o mână spală pe alta” și „eu nu-ți fac rău, nici tu să nu-mi faci rău” am câștigat toate strădaniile de realizare a reformelor. O dovadă se regăsește în literatura sociografică de început care avansează revoluționar. Scriitorii nu se așteptau la un astfel de ecou mare ca după aceea să fie cuprinși de tăcerea adâncă a trădării. Dar să ținem o evidență cronologică, astfel încât la guvernare a fost timp de zece ani Grof Bethlen Istvan, după ce din 1921 preluase conducerea de la Grof Teleky Pal. El a luat dreptul la o alegere cinstită a țării și cu diferite compromisuri a reușit să consolideze puterea sa. În 1922 a încheiat un acord cu social-democrații, conform căruia aceștia să renunțe la orice fel de organizare în cadrul țăranilor. Bethlen a fost un politician cu vederi largi și a încercat să-și organizeze o bază ideologică. Pentru aceasta l-a câștigat de partea sa pe Szegfu Gyula cu care împreună editează „*Magyar Szemle*”. Importanța lui Szegfu este de o mare însemnătate în munca și influența sa. Omul de știință care aparent trăiește departe de viața politică constituie forma de gândire „conservativ avansată” ale cărei urme se regăsesc în învățăturile reformatorilor catolici și protestanți din Ungaria, Ardeal, Ucraina și Bacșka. Dar aceeași ideologică se regăsește și în prerogativele guvernelor ulterioare. Regăsim influența

ideologiei neo-catolice sau a „vigiliei” la crezul din Ardeal și până la cercurile lui „Prohaszka” din Ucraina. Generația tânără învață și predă conform învățăturilor sale. Rezultatele sunt privite prin optica și metoda concepțiilor de la 1900 până în zilele noastre. Tineretul prin sociologii, istorici ai literaturii și artei sunt concentrați în jurul „*Magyar Szemle*” și nu a exceptat nici un membru specializat din această tabără. Szekfu Gyula - unul dintre marii istorici de după Szabo Ervin - este singurul la care realismul, cât și punctele de vedere ale claselor sociale sunt evidente. Datele sale sunt exacte, convingătoare și etalarea lor într-o lumină favorabilă este punct forte al său. Acest aspect este completat de un idealism conștient care așează opera sa în slujba ideologiilor claselor conducătoare.

Cea mai frapantă operă a sa este intitulată „Trei generații” (*Harom nemzedek*), în care pe lângă judecarea socialismului și liberalismului apare un antisemitism ascuns. Szekfu Gyula nu este un antisemit, nu-i atacă pe puținii evrei lipiți de sufletul național, dar cu atât mai mult luptă împotriva influenței politice, economice și spirituale ale evreilor, pentru că - crede el - spiritul internațional există mulțumită existenței acestei influențe concretizată în defăimarea socialismului și liberalismului.

El definește marxismul astfel: (pag. 365) - „lupta de clasă este expresia egoismului și urii economice și politice care formează marxismul și împiedică prin aceasta orice fel de muncă creativă”.

În capitolul „Statul și națiunea” îl evidențiază pe Bethlen Istvan spunând că în cuvintele sale cititorul poate recunoaște spiritul lui Szechenyi, caracteristic națiunii maghiare.

Oricine care a putut să depășească conservatismul evoluționist al lui Szekfu - l-a acuzat de promovarea internaționalismului liberal evreiesc. Aceasta este bula de sticlă, pe care, cu ocazia discuțiilor avute cu tineretul maghiar de la Praga, conform lui Moricz Zsigmond - i-a așezat - o în cap generației scriitorilor maghiari. Astfel se instaurează „o liniște temporară” care nu se poate compara cu nici un stat european. Dar Bethlen încearcă să se eschiveze din fața reformelor și prin alte mijloace. Strădaniile politicii externe revizioniste maghiare vor fi frânele nemulțumirilor sociale. „Posibilitățile vieții tineretul maghiar de azi trebuie căutate în afara granițelor actuale ale Ungariei” - a afirmat cu ocazia unei ședințe revizioniste Herczy Ferencz. O turnură neașteptată asupra acestei asupriri interne este adusă de lumea din afară. Criza mondială izbucnită în 1929 pune complet la pământ agricultura maghiară, șomajul crește neașteptat de mult și în industrie, multe întreprinderi se prăbușesc, produsele agricole nu se pot vinde. Țara este cuprinsă de o atmosferă revoluționară, manifestațiile antiguvernamentale urmează neîncetat. Până la urmă Bethlen nu mai poate ține cârma și în 1931 demisionează. Odată cu aceasta ia sfârșit o epocă plină de panorame care au influențat toate domeniile, despre care Szabo Dezso, acest scriitor neconformist de satire scrie burgheziei sale: „Plecarea lui Bethlen a fost urmată de un doliu național neobișnuit de mare. Cei

zece ani ai săi de domnie au însemnat nu numai învățăminte politice dar și rezultate adânc științifice. Subiectul fizicii conform căruia materia nu se pierde ci se transformă a început să facă o vâlvă tot mai mare în rândul oamenilor de știință în ultimele decenii. Politica genială a contelui Bethlen a pus capăt bâlbâielilor sugestive ale științei cu un rezultat hotărât. Guvernarea sa a risipit mai multe sute de milioane de pengo astfel încât nici D-zeu nu va mai putea organiza un congres pacific despre știința atomilor”.

Ajunge la guvernare Grof Karolyi Gyula care este înspăimântat de repetarea revoluției și de aceea proclamă *statarium*. La capătul a doi ani de guvernare teroristă este acuzat în special de ordinul de execuție semnat pentru Sallai și Furst. Numai că execuția lor prin spânzurare nu a putut rezolva greutățile sociale. Nemulțumirea s-a întetit și după doi ani de stat într-un loc a trebuie să predea locul lui Gombos Gyula, conducătorul politic al generației revoluționare.

Care au fost cauzele necesare înființării - formării generației revoluționare?

Avântul de atac al puterilor sociale crescând a tras după ele necesitatea bătăilor sociale și a conflictelor și au motivat în fața cetățenilor - restructurarea și reorganizarea ordinii sociale. Noul populism a însemnat acea viziune asupra lumii care cu contradicția menținută artificial dintre oraș-sat a dorit să incinereze morala păcătoasă a orașului. Această mișcare nu-și are originea la sate, chiar dacă printre promotorii săi găsim și urmași ai țăranilor. Noul populism care a încercat să câștige bătălia pentru „țăran” a fost un val politic dirijat de sus care a vrut să-l tragă pe țăran după el și nu să-l incite. Era nevoie de propagandiști al acestui nou populism, de scriitori, de acest asalt de agitație. Cel ce a acceptat acest rol a fost Zilahy Lajos, să-i așeze pe scriitorii populiști în slujba noilor strădăni reformiste. I-a invitat la cină pe Moricz Zsigmond, Illyes Gyula, Kodolanyi Janos, Szano Lorincz, Sarkovi Gyorgy, Nagy Ljos, Fuja Geza, Pap Karoly și Nemeth Laszlo. La cină și-a făcut apariția și Gombos Gyula și i-a încurajat pe toți să urmeze strădaniile și liniile reformiste. Astfel a luat ființă un nou Front Spiritual. În pofida faptului că toți acești scriitori erau convinși de cererile lor reformiste, deja de la formare erau sortiți unei pieiri înainte de vreme, pentru că nu s-ai bazat pe cerințele poporului ci pe programele guvernului.

Pentru marea schimbare din Ungaria era necesar un mare plan. Astfel a luat naștere acel plan de muncă constând din 95 de puncte, care a oferit cetățeanului simplu noi speranțe, o nouă însuflețire, ca mai târziu acest program de 95 de puncte să fie numit „carte de vise”. Și astfel cele 95 de puncte și-au încheiat chemarea. Momentan a însemnat o bază pentru mulțime din partea sistemului de guvernare, care s-a și folosit de acel moment să-și întărească organizația și odată cu aceasta să-și consolideze structurile chiar și fără baza mulțimii. Odată ce s-a efectuat consolidarea puterii unei structuri, nu mai e nevoie de dimensiunile atât de exagerate ale campaniei de popularizare. Sloganele care își găsesc locul obligatoriu într-un program guvernamental, devin neplăcute și împovărătoare imediat ce ele se regăsesc

în ecoul opiniei publice. Când guvernul s-a simțit destul de puternic, a retras Frontului Spiritual dreptul la publicarea revistei „*Magyarország*”, astfel că și noul Front Spiritul s-a destrămat. Și Gombos nu a rezolvat nimic. Nici nu putea să rezolve nimic din moment ce s-a bazat pe niște puteri care nu renunțau la absolut nimic din favoarea lor.

Și-a pierdut și cheful, a tras concluziile și până la moartea sa a predat puterea ministrului agriculturii, lui Daranyi. Acesta a continuat și mai înverșunat politica lui Gombos care se baza pe Germania. Atât din punct de vedere al politicii externe cât și al celei interne. Acum bătălia împotriva trădătorilor de la sate era deja în toi, scriitorii ruși din frontul Spiritual caută căi. Cărțile despre sărăcia țăranilor văd lumina tiparului una după alta. Ecoul îi sperie însă tocmai pe acești scriitori. Industria împinsă în spate și cala de mijloc văd unica soluție salvatoare în reforma proprietății pământului. Această mulțime însuflețită îi încurajează în continuare pe scriitori, care mai apoi se grupează în „*Frontul din martie*”. Atunci când sunt rostite cele 12 puncte ale Frontului se trezește reacția maghiară la realitate văzând ce mișcare a pornit.

Iată cele 12 puncte:

Ridicăm din nou primul patrimoniu spiritual al lui martie care ne-a fost furat și revendicăm:

1. Reformarea democratică a țării.
2. Libertatea gândului, a ședințelor, a cuvântului și a presei.
3. Dreptul egal, fără nici o îngrădire, la alegeri.
4. O stabilire exactă a incompatibilității deputaților parlamentului.
5. Confiscarea proprietăților care depășesc 500 holde.
6. Încetarea domniei băncilor și monopolurilor străine în Ungaria.
7. Introducerea progresivă a unui sistem de impozite.
8. Muncă pentru fiecare ungar care vrea să muncească, introducerea săptămânii de lucru de 40 de ore și încetarea veniturilor mamut.
9. Stabilirea venitului minim peste minimul biologic de existență
10. Garantarea libertății de organizare economică a muncitorilor.
11. Introducerea unei taxe școlare progresive pentru straturile sociale defavorizate.
12. Aducerea la îndeplinire a concepțiilor referitoare la confederație și autonomie dunăreană față de strădaniile pan-slave și pan-germane imperialiste.

„*Frontul din martie*” nu a dorit să ducă bătălii între partidele politice, ei dorind să convingă straturile dominante. Cauzele înfrângerii lor au fost însă dacă nu explicit tot acelea ca ai Frontului Spiritual. Frontul din martie nu a acceptat interferența directă cu populația, împărțirea implicită a greutăților cu aceasta în vederea îmbunătățirii ei. Ei au vrut să influențeze opinia și înțelegerea clasei dominante. Iar această clasă a dat dovadă de conștientă. Astfel a pornit avalanșa proceselor împotriva scriitorilor. Kovacs Imre a fost exclus de la facultate și nu și-a

putut finaliza studiile. Grof Teleki Pal, pe atunci încă ministru al educației, i-a atacat în cadrul ședinței în plen și le-a pus în vedere să se oprească. Feja a fost închis. Ca urmare a acestui „foc mistuitor” Frontul s-a destrămat. Au fost câțiva care și-au făcut „mea culpa” în mod public și s-au întors ca miei blânzi în rândurile redacției. Alții au vrut să caute să continue lupta în rândurile Partidului cu săgeată și cruce (Matolcsi, Kerek, Nemeth). Iar alții au încercat să se ridice singuri, împotmolindu-se în proprii pași (Kovacs Imre) și foarte mulți au ajuns în poziții de extremă stângă.

Dar piatra aruncată nu se oprește. Opinia publică este în fierbere. Un puci din partea partidului cu săgeată și cruce era de așteptat. Se auzea că ambasadorul german Machusen a distribuit arme și de aceea trebuia să părăsească țara. Astfel mulțimile înșelate, umilite se adună de partea acestui partid, ca după aceea să plece și de acolo nemulțumiți. Darabyu nu mai poate face față cerințelor. Astfel că întregul partid de guvernământ predă puterea specialistului renumit Imredy.

Imredy se apucă de treabă cu mare zel. Este un specialist și nu un politician. Nu se gândește ca pentru îndeplinirea planurilor sale trebuie să câștige simpatia diferitelor grupări. Când vrea se demareze planul referitor la proprietăți, marii proprietari îl resping fără să poată obține vreun sprijin oarecare. Astfel i se întâmplă și cu industria mare și când rămâne singur și fără parlament vrea să-și atingă scopurile marginalizând constituția. Atunci întregul parlament de la extrema stângă la extrema de dreapta se întorc împotriva sa. Are aceeași soartă ca Gombos Gyula, dar aceasta măcar a tras concluziile și s-a retras. Imredy devine un maniac al puterii la care nu vrea să renunțe. Pentru aceasta s-ar asocia și cu diavolul dacă ar putea. Complicațiile politicii externe îl ajută însă. Germania își cere drepturile. Mișcarea *Drang nach Osten* caută piețe de desfacere. În calea sa de expansiune către est găsește piețe care nu prea au nevoie de produse industriale sau în foarte mică măsură. Scopul nemților era să nimicească industria acestor țări mici și să-i împingă spre a devenii colonii furnizoare de cereale pentru ei. Se apropie München. Nemții revendică deschis introducerea unui curs radical de protecție a speciei. Scopul era de a nimici industria maghiară, pentru că toată această situație ar influența viața economică în care nemții și-ar putea duce la îndeplinire voința. Scopul politic era ca odată cu introducerea cursului antisemit să treacă la sistemul totalitar devenind astfel o slugă exclusivă a axei Roma-Berlin. Imredy, pentru a-și menține puterea era gata pentru orice. Firește că în toate domeniile vieții publice maghiare domina o puternică rezistență. Urmează atacul împotriva sinagogii din Str. Dohany, iar firele duc toate la Imredy. Astfel a dorit să arate că dacă nu este lăsat să acționeze pe acest plan, nici poporul nu va putea fi împiedicat de la acțiune. Imredy devine insuportabil pentru majoritatea MEP (Partidul Vieții Maghiare). Ei descoperă în el procentul de 2/5 sânge evreu și astfel îl pun să demisioneze. Postul de prim-ministru este preluat de Teleki Pal. Toate aspectele ungerimii sunt reduse din cauza și sub scuza războiului și pentru sustragerea

atenției problema antisemită trece pe primul plan. Acest aspect predomină astfel că se ajunge la ziua de 31 august 1940, ziua Deciziei de la Viena.

II. Partidul Independent al Micilor Fermieri

Acest partid a luat ființă în timpul crizei mondiale din 1929. June Gaston: Scopul înființării acestui partid a fost concentrarea întreprinzătorilor mici și mijlocii în jurul său. Întreprinzătorii mijlocii au avut numeroase conflicte de interese începând din 1928, pentru că marile proprietăți și industria mare au format o coaliție. Din moment ce nu exista alt partid care accepte să inițieze lupta pentru interesele micilor agricultori și pentru lipsurile generale din agricultură, majoritatea interesată s-a adunat în jurul acestui partid. La fondare și-a proclamat următoarele puncte-țintă: Confiscarea domeniilor mai mari de 1000 holde pentru majorarea proprietăților micilor proprietari, stoparea foarfecii agrare, reducerea taxelor vamale de protecție, introducerea dreptului la vot secret. Este un program ponderat dar pentru viața publică maghiară este un progres imens și asigură o deschidere mare pentru posibilitățile partidului. După moartea lui June Gaston, președinte al partidului este numit Eckhardt Tibor. Rolul său este de a păstra vechea teorie de conservare a speciei și a direcției ponderate pentru mersul sigur al partidului. Pornirea se face cu mari posibilități spre îndeplinirea scopurilor, cu planuri electorale mărețe dar în pofida voturilor secrete obțin 71 deputați în parlament. Nu inițiază însă acțiuni populare de anvergură deschise și cu trecerea timpului reiese că în cadrul partidului e greu să corelezi interesele proprietarilor de pământuri de peste 5000 holde cu cele ale micilor proprietari și cei săraci.

Odată cu apariția generației de reformă programul ponderat al partidului pare deja depășit, și pentru popularizarea cărui program nu fac prea multe oricum. Aceasta a dus cu timpul la reducerea mandatului partidului la jumătate. Pentru întărirea partidului se atașează după o vreme Partidul Radical Național al lui Bajcsy Zsilinszky Endre, cu toate acestea nu mai poate prinde rădăcini adânci. Din cauza concepțiilor extremist radicale Bajcsy joacă un rol pur subordonat în cadrul partidului, astfel ca mulțimile radicale se aliază sub steagul Partidului cu săgeată. Odată cu scăderea influenței, acest partid a putut obține doar o zecime din pozițiile pentru deputați în parlament.

La izbucnirea războiului Eckhardt Tibor, din cauza prieteniei englezești se retrage din vârful partidului și pornește într-o călătorie în America. Locul lui a fost ocupat de deputatul preot Tildy Zoltan. În lipsa evidenței unui program și din cauza personalităților șterse și comune a conducătorilor, partidul și-a pierdut importanța și a scăzut simțitor. Acest partid poate fi considerat anti-german până la un anumit grad, ceea ce reiese și din cuvântarea lui Eckhardt din 1938. El a protestat împotriva formei de atunci a legii antisemite, a luptat pentru facilitarea acestei legi cerând contra-propuneri în acest scop, „împotriva ponderii economice extreme a unor națiuni și influența lor pe cale pașnică cât și împotriva manevrelor de dezmembrare a națiunii maghiare”.

III. Coaliția Democrată

Conducător și președinte este Rassay Karoly. În prezent are cinci membri în parlament. Nu a jucat un rol mai important niciodată, programa sa fiind foarte slabă, reprezintă interesele păturii de mijloc. Dacă luăm în considerare propaganda statelor totalitare în vederea trădării democrației, acest adjectiv depășit se potrivește acestor partide. Ei înțeleg democrația prin reinstaurarea comerțului și permisiunea ca pătura mijlocie să câștige pe spatele unei a patra pături sociale. De aceea este în special partidul comercianților, a evreilor care sunt în expectativa liberalismului trecut. Bineînțeles că sunt printre ei și anti-germani și pro-englezi. La început Rassay s-a impus vehement împotriva reluării legăturilor diplomatice cu Uniunea Sovietică, iar atunci când Uniunea Sovietică le-a întrerupt a dat glas nemulțumirii sale. Îi părea foarte rău pentru eventualele afaceri bune, și atunci încă nu era evident contractul încheiat între Uniunea Sovietică și Germania.

În orice caz pentru democrația păturii de mijloc, Rassay constituie o garanție și protejează mișcarea de așa-ziși extremiști. În acest sens menține și azi legături active cu cealaltă rezervă, Eckhardt Tibor. Rolul lor este foarte neînsemnat în contextul realităților de azi.

IV. Partidul „Nyilaskeresztes” (săgeată în cruce)

După cum a reieșit și din raportul nostru anterior, în Ungaria este la putere un guvern de dreapta. Am amintit și faptul că nu au existat puteri democratice serioase în Ungaria. Astfel o bună perioadă nu s-a arătat necesitatea unui echilibru între marii capitaliști și proprietarii de mari domenii - care să sprijine un partid sau să creeze o astfel de grupare care să vestească sloganuri radicale.

Pentru partea adversă doar izbucnirea crizei a făcut necesară copierea fascismului în totalitate. Un bun exemplu pentru aceasta l-a dat socialismul național din Germania care ajunsese deja la putere. Gombos Gyula a fost acela care în urma numirii sale ca prim-ministru a vrut să imite modele din Germania sau Italia. De aici se trage orientarea lui Gombos Gyula. După ce a preluat puterea, a zburat imediat la Berlin la Hitler unde au stabilit modalitățile de cooperare. Atunci a greșit printr-o singură faptă rămasă cunoscută și anume le-a făcut cunoștință lui Hitler cu Mussolini prin care a luat ființă axa Berlin Roma. După cum am menționat înainte Gombos nu a putut duce la îndeplinire străduințele fasciste pentru că opoziția niciodată nu a fost de acord să îngăduie o astfel de mișcare, care era necesară pentru o popularitate de văzul lumii. Astfel pilda germană a dus la alcătuirea Partidului Horogkeresztes (Svastica) al cărui conducător era Mesko Zoltan, cu acordul tacit al partidului de guvernământ. Acest partid avea rolul ca cu sloganul său radical să deverseze ideologia de dreapta. Tot acest rol îl avea cu altă modalitate decât cu care social-democrații se implică spre stânga. Dar acea grupare nu era serioasă pentru că Mesko Zoltan era colovnul Camerei Deputaților din Ungaria. La orice luare de cuvânt a sa reacția atât de stânga cât și de dreapta era

primită de cu cea mai voioasă manifestare. Partidul lor a fost fondat cu ajutorul Partidului Svasticii din Germania. Erau vremuri când două partide diferite dominau ideologia sa. Gombos Gyula văzând că strădaniile sale fasciste nu dau rezultate a intrat și el printre membri fondatori. Cu ocazia diferitelor asocieri ale partidelor Gombos îl expediază pe Szallasy cu următoarele indicații: „Cereți 100% și atunci poate că eu voi putea obține 50%”. După o aparentă interdicție partidul a fost recreat sub numele de Partidul „Nyilaskeresztes” (Partidul cu săgeată în cruce).

Szallasy, care era de origine armeană, face la apel la Partidul Social Democrat încă din 1932, să-i accepte propunerile în vederea ajungerii la putere a partidului și să-i dea acordul pentru a îndeplini acest deziderat. Partidul Social Democrat a respins această cerere. Szallasy se apucă înainte de toate de unificarea tuturor formelor de „cruciați”. Îi sunt de ajutor și agitatorii care au fost formați în acest sens la Viena. În spatele legăturilor sale iese în evidență și sprijinul din partea puterii. Cu excepția lui Mesko a reușit să-și concentreze în jur fiecare fracție politică. Materialul de propagandă folosit a fost imens și a fost introdus în viața publică - documente, a căror origine - cf. Social-democraților, a fost Viena.

Partidul „Nyilaskeresztes” nou format cucerește teren mai întâi în regiunile locuite de nemți. Aici reprezentanții ideologiilor Marii Germanii îl sprijină activ, cu drept pentru că legăturile partidului cu Germania sunt deja binecunoscute.

Reușesc să atragă de partea lor cu destul de mare efort însă și pe țărani fără proprietăți. Acești țărani, datorită vieții lor fără de speranță și cuprinși de dezamăgire s-au alăturat în diferite secte. Acum aceste hârtii ajung și la ei, în care se promet distribuții de pământuri și un stat unde puterea va fi ținută de țărani. Nu reușesc însă să organizeze întreaga țărănie, fapt care se datorează faptului că ei nu cred într-o astfel de formă de distribuție a pământului care este promisă de proprietarul a 40.000 holde de pământ, contele de Festetich. Și după cum reiese mai târziu aveau dreptate. Țărăniea aceasta a fost de atât de multe ori înșelată cu simple slogane încât ei nu puteau crede decât în fapte. Mulți dintre ei știau cu precizie de unde ar putea origina aceste fapte.

Având în vedere situația total nemulțumitoare a țării și sprijinul extern influent, acest partid ar putea ajunge la guvernare foarte repede, dacă în meandrele sale ar exista câțiva oameni inteligenți. Dar deja fiecare politician care se respectă sau un teoretician mai educat își găsise vreo poziție de lingău în cadrul partidului de guvernământ sau erau foarte strict anti-germani. Și partidul era foarte mare prieten cu nemții. Iar mulțimea conștientă împiedica oriunde putea afirmarea partidului și a posibilităților sale. Astfel degeaba curgea marca germană, pentru că acest partid nu putea ajunge aproape de poziția de guvernare. Ca ultimă speranță degeaba le distribuia ambasadorul Macheusen arme, pentru că poliția ajutată peste tot de turnători le-a confiscat și în concluzie Macheusen a capitulat. (A fost numit ambasador la Roma - cf. informației lui Bethlen).

Culmea dezvoltării Partidului „Nyilaskereszt” coincide cu dizolvarea Frontului Martie. Câțiva teoreticieni ai acestui front li se alătură, astfel fiind siguri de câteva elemente de bază. Dar nu pentru mult timp. Cruciații fac greșeală după greșeală, adică Germania este prea avidă și acei unguri care nu acceptă în totalitate urmările trădării de țară sunt excluși din partid. De atunci dizolvarea este un proces continuu. Ca urmare a propunerii Hubaj-Vago fiecare element mai valoros le alunecă din mâini. Ei nu au dorit nimic altceva de fapt, decât o recunoaștere a unei mișcări separatiste germane.

Până și sloganul proprietății de pământ a dispărut. Este publicată cartea teoreticianului partidului (Eosy?) despre necesitatea reformei pământului. Nemții de fapt nu doresc reforma pământului pentru că micul proprietar produce doar pentru nevoile sale personale. Odată cu aceasta ar putea lua sfârșit sărăcia groaznică a țăranimii maghiare dar în același timp s-ar opri și exportul marilor proprietari către Germania. Deci Partidul „Nyilas” proclamă faptul că marile proprietăți vor fi păstrate în vederea producerii și țăranilor care muncesc pe ele trebuie să li se asigure un trai decent. Cu aceasta și-a pierdut și baza ideologică pentru că cu antisemitismul se pot trezi sentimente și pasiuni populare dar nu este de ajuns pentru asigurarea unei baze de mulțimi.

Nu mai puțin a contribuit la căderea partidului însuși Szallasy prin declarația sa prostească. Astfel fiecare ungur cu puțină minte care vede cât de cât legăturile dintre lucruri, se îndepărtează. Pentru că cea din urmă proclamație de crez despre marea patrie Dunăre-Carpați și a adevărului ei dovedit prin sânge este o trădare de țară evidentă, dacă nu stătea în spatele lor o mare putere, erau demult condamnați la spânzurătoare. Cu drept scrie despre ei Szabo Dezso: „un grup infantil trădător de țară ascuns în spatele unei frazeologii prostești”.

Putem afirma liniștiți că în așa-numita țară-mamă, făcând abstracție de regiunile nemțești, timpul demagogiei „Nyilas” a apus. Nu avem cunoștință despre ultimele planuri de puci, cum nu mai știm nici despre ultimele lor gafe.

În final atât doar că degeaba și-a prins pe steag reforma pământului acest partid, care azi este unul în definitivă cădere pierzând tot mai mult teren și membri ai păturii de mijloc.

V. Partidul Social-Democrat

Ca rezumat foarte concentrat s-ar putea spune că ar fi partidul păturii de mijloc și al aristocraților muncitori.

În timpul zilelor Comunei încă acest partid nu a vrut să adopte poziția revoluționară, contând pe faptul că țara va rămâne împreună în totalitate și poporul va reuși să-l conducă în mod democrat.

Unul dintre conducătorii săi, Werther Jakab, povestea că era la cafenea când primise vestea izbucnirii revoluției. Atunci a început să scrie articole editoriale în gazeta „Nepszava” (Cuvântul poporului), despre revoluția în desfășurare. Cel mai

semnificativ aspect era tocmai lipsa legăturii dintre ei și marea masă a populației și că nu au recunoscut necesitatea conformării partidului lor în mișcarea de revoluție.

Nu avem timp suficient aici să ne ocupăm cu faptul cât de mult au sabotat dictatura proletară. În guvernul contrarevoluționar Huszar de după perioada dictaturii proletare, din partea Partidului Social-Democrat au făcut parte Reyer (?) și Miskits (?). Ei au acceptat colaborarea cu guvernul contrarevoluționar și toate acțiunile acestuia ca mai apoi teroarea exagerată să se întoarcă împotriva lor. Atunci prima și a doua garnitură (linie) a partidului este nevoită să emigreze și rămâne în această poziție cu excepția lui Welther și Buchinger. Această a treia garnitură preia puterea, și nu mai renunță la ea deloc.

După ce Bethlen ajunge la guvernare, recunoaște utilitatea serviciilor Partidului Social-Democrat, de aceea caută să încheie un acord cu ei. Acordul se și încheie și pentru câteva mandate. Partidul Social Democrat renunță la organizarea țărănimii. Când acest pact este dizolvat în 1926, deja atunci Partidul Social Democrat nu mai are putere asupra țărănimii. Opoziția întărită îi pune pe jandarmi să-i gonească pe țărani la țară.

Acțiunile social-democraților împotriva lui Bethlen se concretizează doar în lupta pentru dreptul de vot. Ei se țin departe de la orice fel de mișcări ale maselor largi, desființează grevele sau inițiativele greviștilor și îi trădează. Devine astfel încet o mică slugă a lui Bethlen, deși partidul mai are puterea care se hrănește din revoluția nu de mult trecută. Muncitorii din industrie se concentrează în sindicate, prin care partidul mai poate avea influență asupra lor. Este specific aici faptul că la 1 sept 1939 - ei pot mișca o mulțime de 150.000 oameni, care ar fi trebuit să forțeze în mod pașnic obținerea muncilor comunitare. Această grevă a fost transformată de elemente puternice într-un fel de revoluție. Ca urmare a acțiunii au fost și morți. De atunci partidul a pierdut continuu din membri și din prestigiu.

Muncitorii în lupta lor nu au fost sprijiniți de acest partid ci au devenit un mijloc în mâna lor. Numărul membrilor săi a scăzut într-atât încât Partidul poate fi menținut până azi doar din subvențiile sindicatelor. Conducătorii partidului sunt aceiași de 20 de ani, având aceleași preocupări și se țin tare pe aceste poziții. Sindicatele fiind un ajutor material pentru ei –au și dreptul să influențeze mersul intern al partidului, iar la conducerea acestor sindicate stau oameni limitați, putând fi numiți chiar huligani.

Funcția de secretar general al partidului a fost ocupat până la apariția Legii evreilor de către Monus Illes. El era în același timp și secretarul fracției politice în parlament, deși nu a fost deputat, fiind proaspăt cetățean maghiar.

Monus a făcut cunoscut tactica partidului: „Vremurile nu favorizează mișcările de masă, de aceea trebuie să ne dezvoltăm în interior. Trebuie să perfecționăm puterile noastre din interior ca la un moment istoric dat să putem da un impuls hotărâtor mișcării maselor”. Tactica lui Monus este evidentă. Cadrul partidului nu trebuie lărgit pentru că dacă se transformă în mișcare de masă,

partidul va trebuie să adopte o atitudine radicală din cauza impactului maselor. Acest lucru n-ar fi fost plăcut din două motive: 1. fruntașii (?) s-au transformat în slugile lui Bethlen și 2. mai târziu în timpul întăririi fascismului ar fi putut deveni oportuniști. În timpul perioadei fasciste, se temeau tot timpul de îngrădiri, sau chiar de oprirea activității lor, și erau capabili să facă totul pentru a o evita și a pierde baza materială de sub ei.

Degeaba a protestat împotriva lor „Nepszava”, literatura cetățenească se referă la 2 nume Marai și Ignatius, care în două articole de bază își exprimă opiniile. Ei au stabilit faptul că dacă această democrație socială nu ar exista, ea ar trebuie să fie înființată de către marele capital. Ei ar fi chemați să tempereze avântul revoluționar al maselor la o luptă pentru dreptul de vot, ei fiind cei care în locul experiențelor sociale încăpățănate distrag atenția maselor spre lupta pentru obținerea zilei de lucru de 8 ore. Astfel devin factorii ce reglementează societatea, între sistemul exagerat al marelui capital și avântul revoluționar exagerat al maselor.

Dar vremurile se schimbă și odată cu ele și partidul era nevoit să aducă schimbări. Organizațiile fasciste își măresc cadrele prin sprijinirea guvernului. Tabăra lor se formează din elemente educate în sânul păturii mijlocii sau din cei care sunt decepționați în acestea, care până acum ocupau locurile în rândurile Partidului Social-Democrat. Pentru ca rândurile de până acum ale partidului să nu se mai subțieze și pentru ca în locul lor să vină alții, iarăși pentru a diminua atacurile prea puternice - ei încep să-i lase pe tineri să se afirme. Și acești tineri sunt foarte ambițioși. Reușesc în foarte scurt timp să inițieze mișcări de masă, ajungându-se astfel la ceea ce s-au temut dintotdeauna. Tineretul a radicalizat masele. Ei s-au apucat de treabă cu un uriaș avânt vrând să răstoarne întreaga birocrație a partidului. Au realizat o unitate de acțiune cu fiecare nivel al partidului și la congres și-au permis chiar încercarea de a modifica un paragraf din Constituție, referitor la ... (*n.a.* cuvânt indescriabil). Acest lucru era deja prea mult și mișcarea tineretului au fost înăbușită în urmă cu doi ani. Dar și astăzi mai fac parte din câteva comisii sectoriale tineri pe care i-au împins ei atunci.

Pe atunci, în timpul imitării lui De Mar..., Monus a declarat că se lucrează la planul de muncă socialist. Acest mare plan de muncă nu se finaliza nicicum, în sfârșit a fost anulat cu motivația că nici în Belgia nu s-a dovedit eficient dorind să fie folosit doar în lupta împotriva fascismului.

În trecutul apropiat s-a schimbat din nou situația în Ungaria. La putere a ajuns Teleki Pal iar guvernul lui stă sub semnul luptei împotriva „cruciaților”. El trebuie să-și concentreze toate puterile în acest scop, de care aparține leul fără dinți, adică Partidul Social-Democrat. Acest leu fără dinți s-a transformat și el într-un miel blând, acceptând punctul de vedere revizionist al Ungariei și pentru această poziție este admonestat de către Internaționala II. Ca urmare se leapădă de cuvântul de ordine „Magyarország” pentru a se justifica astfel. A renunțat la naționalism dar a rămas membru al Internaționalei II. Astfel scapă de interdicție și drept mulțumire

își direcționează toate tunurile către „cruciați”. Pentru „Nepszava” în Ungaria nici nu mai există vreo altă problemă. Se ajunge atât de departe încât „Nepszava” devine singurul ziar care este lăudat de cenzură. În „Nepszava” există cele mai puține afirmații de cenzurat.

Legea evreilor a produs câteva modificări în rândurile partidului. Monus este nevoit să renunțe la funcția de prim-secretar în favoarea lui Szakasits Arpad. Demult există o luptă pentru acest scaun de prim-secretar între Monus, Buchler și Szakasits. Pe baza legii evreilor, funcția de prim-secretar al partidului i-a fost atribuită lui Szakasits. Dar pentru această victorie bătălia continuă și azi. Monus a ajuns la conducerea acțiunilor „de agitație”, vrând să-și mențină în continuare influența. Szakasits este promotorul tineretului invitându-i la discuții în cadrul unor mese de cină, alteori Monus îi invită într-o cafenea devenindu-i oaspeți.

În urmă cu 2 ani a existat și un mic intermezzo. Tânărul Horthy, în calitate de director executiv al uzinelor Csepel, a considerat că până și acest procent redus de agitație și organizare împiedică bunul mers al producției și fiind sprijinit de câțiva reprezentanți ai marii industrii îi propune tatălui său să oprească Partidul Social-Democrat. Reacția a fost de o agitație completă. Este chemat în ajutor Henderson din Anglia, tatăl căruia îl cunoscuse bine pe Horthy. Henderson cere o audiență care durează 2 ore și jumătate și îl convinge pe guvernator că acesta este un partid cinstit al cetățenilor și i-a atras atenția ca nu cumva elemente extremistă să ajungă în rândurile lor. Guvernatorul acceptă și bate palma cu el, promițând că va avea grijă ca partidul să nu fie dizolvat. De atunci ascultă neconținut știrile de radio în limba engleză, în calitate de marinar și ca admirator al unității de marinari englezi și ca unul pe care Henderson l-a convins foarte bine. (cf. social-democraților)

Este deosebit de interesant de amintit măsura în care sindicatul domină conducerea partidului. Oamenii partidului l-au marginalizat total pe Buchinger, acesta reprezentând în cadrul partidului aripa stângă, de care nu mai este nevoie. Despre organizația de partid de la Cluj ei cred că Jordaky are o coloratură foarte bolșevică iar adevărații social-democrați sunt Palffy, Bruder, Mandel, A. Lucian și Salamon Laszlo.

Spre ce direcție se îndreaptă deci politica externă a partidului? Spre falsă democrație engleză. Fac din nou referire la Peyer Karoly, *factum totum*-ul partidului, care a povestit că în urma numirii lui Bevin (?) - președintele consiliului sindicatului englez - în funcția de ministru al transporturilor aeriene, i-a trimis o telegramă de felicitare în numele partidului. Bevin a trimis o scrisoare mai lungă drept răspuns la telegramă, în care a arătat că Partidul Laburist este sigur de victoria Angliei și i-a îndemnat pe cei din jurul lui Peyer la consecvență, ca după terminarea victorioasă a războiului mondial să poată ajuta la reîmpărțirea dreaptă a lumii și la continuarea construcției socialismului. Peyer a arătat această scrisoare și prim-ministrului Teleky Pal, care, după cum spune el, a fost foarte impresionat. În sediul partidului această scrisoare a devenit un fel de fetiș.